

VIMBODÍ-POBLET L'ESPLUGA

La recuperació del treball del vidre a Vimbodí: EL MUSEU DEL VIDRE

Joan Ibarz Capdevila

de vidre. Així doncs, aquest territori al llarg de la història ha estat un enclavament especialment idoni per a l'obtenció i l'elaboració de vidre. En aquest sentit, cal assenyalar l'existència d'antecedents històrics documentats. Hi ha testimoni escrit, per exemple, d'un forn de vidre d'època medieval, el del vidrier Guillem, a prop de la Font de Nerola dins el terme de Vimbodí i Poblet. Es tracta d'un document, que data de l'any 1189, on es disposen les condicions d'establiment del vidrier Guillem sota el domini i la protecció del monestir de Poblet:

"En el nom de Déu, Sàpiga tothom que jo, Esteve, abat de Poblet, i Pere, prior, amb tota la nostra comunitat, et concedim a tú, Guillem vidrier, les artigues de la font de N'Arola que tú mateix has posat en conreu, (...) amb la condició que ho poseu i tinguis durant tota la teva vida, donant-nos només a nosaltres la dècima cada any i a més, dos quintars de vidre fabricat en taules, de cens cada any per Pasqua. I en el cas que nosaltres volguéssim tenir vidre fins a quatre quintars, tú el fabricaràs amb el nostre manteniment; els altres dos quintars no ens han de costar cap despesa. I et concedim tenir una sepultura, segons la tradició de l'Ordre. I jo, Guillem vidrier, em dono a mi mateix com a familiar al senyor Déu i a Sta. Mª de Poblet, en mans d'Esteve, abat, (...)"

Aquesta cita permet intuir les dificultats per aconseguir vidre en època medieval i descobrim l'interès per aproximar els productors, els mestres vidriers, així com també és força evident la protecció vers aquest tipus d'artesans.

La producció de vidre va anar molt lligada durant l'edat mitjana a les grans construccions arquitectòniques com és el cas dels nostres monestirs cistercencs. Poblet, Santes Creus i Vallbona de les Monges necessitaran quantitats importants de vidre arquitectònic per a finestres i vitralls. Els cenobis de La Ruta del Cister seran grans consumidors de vidre i amb tota probabilitat, al mateix temps, incentivaran l'arribada de nous mestres vidriers, facilitaran l'arrelament de l'ofici i en protegiran els artesans.

ELS CONCIONANTS GEOGRÀFICS

Si tornem a la figura del vidrier Guillem, establert en unes "artigues de la font de N'Arola", i al document citat amb anterioritat, es constata un tipus d'assentament on aquests primers vidriers apareixen instal·lats a prop de zones boscoses. Aquí fabricaran vidre verd, ple de bombolles i d'impureses, perquè la matèria prima no està prou purificada. El bosc facilitava l'abastiment dels

materials necessaris per a la producció de vidre: la llenya, tant com a combustible com per a l'obtenció de cendres utilitzades com a fundent; les arenas vitrificables; i en el cas de Vimbodí, sobretot, les excel·lents argiles emprades per a l'elaboració dels maons refractaris per als forns.

Per tant, Vimbodí i el seu terme han comptat amb els condicionants físics per facilitar la producció de vidre. Les fàbriques instal·lades a la vila al llarg dels primers 50 anys del segle XX no prosperaren per casualitat, sinó pel compliment d'un seguit de requisits tant físics com socials: en primer lloc, disposaran de fusta o llenya en abundància -procedent del bosc de l'Estat, de les muntanyes de Prades, ... - per cremar als forns; en segon lloc, gaudiran de la proximitat a les matèries primeres com les arenas de la Pobla de Segur o del port de Tarragona; hi haurà, en tercer lloc, facilitat per obtenir calç -un fundent- i excel·lents argiles necessàries per a la construcció dels forns de fusió; un quart punt, serà l'existència a Vimbodí d'una estació de ferrocarril amb moll de càrrega, via per transportar el vidre fabricat; i, en cinquè lloc, la mà d'obra requerida i especialitzada. Tot això farà de Vimbodí una zona de tradició vidriera on no hi mancaran ni aprenents ni mestres vidriers.

EL MUSEU DEL VIDRE: CONTINENT I CONTINGUT

La història del Museu parteix de la presentació del projecte museogràfic l'any 1983, ara bé, la seva creació es veié facilitada per la tasca de mossèn Àngel Bergadà i Escrivà, antic rector de la Parròquia de Vimbodí, el qual va recollir i protegí dels compradors forans, les peces de vidre de Vimbodí que va anar obtenint de la gent del poble al llarg dels anys. Així, s'originà el primer fons de peces per al futur museu. Aquest es feu realitat l'any 1997 en un edifici de dues plantes, a l'antiga casa de Ca l'Hermano, amb una façana d'estil poc corrent per aquestes contrades.

A la planta baixa, destinada a recepció i a botiga, hi ha instal·lat un forn de vidre on es mostra, de mans del mestre vidrier Paco Ramos, el procés artesanal d'elaboració de peces de vidre bufat. El visitant podrà gaudir d'un espectacle excepcional: la transformació, en pocs minuts, de la pasta de vidre a uns 1.000° C de temperatura, en una senzilla peça de vidre massís com una rosa o un porró.

A la planta superior s'explica la història del vidre i s'hi exposa una àmplia col·lecció de peces de vidre sorgides dels antics forns de la localitat i, com a complement, també s'hi troba representat l'ofici del sargaire, molt lligat a la producció vidriera de la població.

La producció de vidre a Catalunya, tal i com escrivia Violant i Simorra, comprenia dos aspectes: la purament artística i, per tant, decorativa; i la producció de recipients per a la llar humil i, en aquest cas, de sentit utilitari, generalment de vidre blanquinós incolor verd i blau, més o menys transparent, més aviat gruixut que prim, de tipus purament popular, tant per les formes com per l'ús. (VIOLANT I SIMORRA 1976).

Aquest segon tipus de producció de peces utilitàries fou la pròpia dels forns de Vimbodí, la qual, almenys per l'ús, es pot considerar com a pertanyent a l'art popular. De les fàbriques locals van sortir peces molt diverses: per l'ús industrial, les grans garrafes per al transport de líquids, habitualment de vidre verd i protegides pel revestiment elaborat a mida pel sargaire; per a l'ús domèstic -el vidre ofereix higiene i transparència- diferents tipus de porrons o els setrills, etc.; com a element decoratiu són coneguts arreu alguns dels gerros de Vimbodí o els grans peixos de vidre bufat i aplicat; per a les tasques agrícoles, com la figueta o el matrimoni, que permetien portar l'oli i el vinagre al camp; lligades al món de la religió, com els candlers, els canelobres, les llànties, els fanals, els beneiters o les canelles; i, fins i tot joguines.

Moltes d'aquestes peces avui malauradament allunyades de la vida quotidiana ens han arribat i ens esperen exposades de manera entenedora al Museu del Vidre de Vimbodí i Poblet. La seva visita ens permetrà, entre d'altres, conèixer la forma d'aquests objectes, la seva funció, la seva fabricació o el seu origen, alhora que descobrirem o retrobarem elements del nostre patrimoni, de la nostra cultura i de la nostra tradició. ■

EL MUSEU DEL VIDRE

Peces de vidre i detall de la fabricació artesana al Museu del Vidre de Vimbodí i Poblet

Piezas de vidrio y detalle de la fabricación artesana en el Museo del Vidrio de Vimbodí y Poblet

Oficina Comarcal de Turisme de la Conca de Barberà
Pg. Abat Conill, 9 baixos
43448 Poblet (Vimbodí)
Tel. 977 87 12 47
Fax 977 87 12 87
oturconca@concadebarbera.cat
www.concadebarbera.info

EL MUSEU DEL VIDRE

C. Joan Griñó, 11
43430 Vimbodí i Poblet
Tel. 977 87 83 25
977 86 03 49
977 87 80 24
info@mccb.es
www.mccb.es
www.vimbodi.altanet.org
Horari: de dimarts a divendres, de 10 a 13.30 h i de 17 a 19 h. Dissabtes, diumenges i festius, de 10 a 14 h. Dilluns tanca

El vidre de Vimbodí, anys endarrere, era conegut arreu i Vimbodí era considerat el poble del vidre. L'origen d'aquest reconeixement rau en la producció vidriera desenvolupada a la localitat durant gairebé tota la primera meitat del segle XX. Aquesta activitat industrial s'inicià a la vila l'any 1903 amb l'establiment de la primera fàbrica, vinguda des de Fullela, molt probablement, a la recerca de millors comunicacions sobretot del ferrocarril. Aquesta indústria fou adquirida per la família Pont que li posà el nom de "La Puntual" i ocupà una part important de la població. Més tard s'instal·là una segona fàbrica que entrà en competència amb la primera i fins i tot una tercera. El tancament de les fàbriques arribà l'any 1952, moment en què hi treballaven unes 100 persones.

La producció vidriera fou, sense cap mena de dubte, una de les activitats industrials més importants d'aquesta vila; li donà un gran prestigi i renom a tot Catalunya i a altres zones properes. Avui, aquesta herència permet entendre les motivacions o els condicionants de la ubicació del Museu del Vidre a Vimbodí.

UN APUNT HISTÒRIC

Aquesta activitat no es localitza ni es desenvolupa per casualitat a Vimbodí; s'explica pel fet de comptar amb un seguit de factors i d'elements necessaris per a la fabricació

La recuperación del trabajo del vidrio en Vimbodí: EL MUSEO DEL VIDRIO

JOAN IBARZ CAPDEVILA

El vidrio de Vimbodí era muy conocido hace unos años y Vimbodí era considerado el pueblo del vidrio. El origen de su producción vidriera se desarrolló en la localidad durante la primera mitad del siglo XX. En 1903 se estableció en Vimbodí la primera fábrica procedente de Fullea, muy probablemente en búsqueda de mejores comunicaciones, sobre todo del ferrocarril. Esta industria fue adquirida por la familia Pont que la bautizó con el nombre de “La Puntual”. Más tarde fue instalada una segunda fábrica en competencia con la primera y hasta una tercera. Las fábricas se cerraron en el año 1952 y ofrecían trabajo a cien personas.

La producción cristalera fue, sin duda, una de las actividades industriales más importantes en esta localidad. Le dio prestigio y reconocimiento por toda Cataluña y regiones cercanas. Hoy, esta herencia nos permite entender las motivaciones y condicionantes de la ubicación del “Museo del Vidre” en Vimbodí.

UN APUNTE HISTÓRICO

Esta actividad vidriera no se localiza ni se desarrolla por casualidad en Vimbodí, sino que cuenta con una serie de factores y elementos necesarios para su obtención y fabricación. Existen documentos históricos escritos que hablan ya de la existencia de un horno de vidrio en la época medieval como el del vidriero Guillem, cerca de la fuente de Nerola, entre las demarcaciones de Vimbodí y Poblet. En este documento se disponen las condiciones del establecimiento del vidriero Guillem bajo el dominio y la protección del Monasterio de Poblet y está fechado en el año 1189:

“En el nom de Déu, Sàpiga tothom que jo, Esteve, abat de poblet, i Pere, prior, amb tota la nostra comunitat, et concedim a tú, Guillem vidrier, les artigues de la font de N’Arola que tú mateix has posat en conreu, (...), amb la condició que ho posseïxís i tinguis durant tota la teva vida, donant-nos només a nosaltres la dècima cada any i a més, dos quintars de vidre fabricat en taules, de cens cada any per Pasqua. I en el cas que nosaltres volguéssim tenir vidre fins a quatre quintars, tú el fabricaràs amb el nostre manteniment; els altres dos quintars no ens

han de costar cap despesa. I et concedim tenir una sepultura, segons la tradició de l’Ordre. I jo, Guillem vidrier, em dono a mi mateix com a familiar al senyor Déu i a Sta. Mª de Poblet, en mans d’Esteve, abat, (...).”

La producción de vidrio iba, en aquella época, íntimamente ligada a las grandes construcciones arquitectónicas como es el caso de nuestros monasterios cisterces. Poblet, Vallbona de les Monges y Santes Creus, que necesitaban importantes cantidades de vidrio arquitectónico para ventanas y vidrieras. Los cenobios de la Ruta del Cister eran grandes consumidores de vidrio y con toda probabilidad, incentivaron la llegada de nuevos maestros vidrieros facilitando el asentamiento del oficio y su protección.

CONDICIONANTES GEOGRÁFICOS

Si volvemos a la cita de Guillem, establecido en unas “artigues de la font de n’Arola”, constatamos el asentamiento de los primeros vidrieros cerca de zonas boscosas. Aquí fabricaban vidrio verde, lleno de impurezas puesto que su materia prima no estaba lo suficientemente purificada. El bosque facilitaba el abastecimiento de materiales para la producción de vidrio: la leña, tanto para el combustible como para la obtención de cenizas utilizadas como fundición; las arenas nitrificables y, en el caso de Vimbodí, las excelentes argilas usadas para la elaboración de mabones refractarios para los hornos.

Por tanto, Vimbodí y sus alrededores han contado siempre con los condicionantes físicos para facilitar la producción de vidrio. Las fábricas instaladas en la localidad los primeros 50 años del siglo XX no prosperaron por casualidad sino por el cumplimiento de una serie de condicionantes tanto físicos como sociales: en primer lugar, disponían de madera y leña en abundancia -procedente del Bosc de l’Estat, de las montañas de Prades...-para calentar los hornos; en segundo lugar, aprovechaban la proximidad de las materias primas como las arenas de La Poble de Segur o del puerto de Tarragona; en tercer lugar, la facilidad para obtener la cal para la fundición y excelentes argilas necesarias para la construcción de hornos de fusión; en cuarto lugar, la existencia de la estación ferroviaria con muelle de carga para transportar el vidrio fabricado y, en quinto y último lugar, la mano de obra requerida y especializada. Todo esto contribuyó a que Vimbodí se convirtiera en una zona de tradición vidriera donde no faltaban ni aprendices ni maestros vidrieros.

EL MUSEO DEL VIDRIO: CONTINENTE Y CONTENIDO

La historia del museo se inicia con la presentación del proyecto museográfico en 1983 pero su creación se produjo gracias a las aportaciones de mossèn Àngel Bergada i Escrivà, antiguo rector de la parroquia de

Vimbodí, quién acogió y protegió de compradores foráneos las piezas de vidrio que obtuvo de la gente del pueblo a lo largo de los años. Así se originó el primer fondo de piezas para el futuro museo. Este se hizo realidad el año 1997 en un edificio de dos plantas y fachada de estilo poco común, en la antigua casa de Ca l’Hermano.

En la planta inferior, destinada a la recepción y a una tienda, hay instalado un horno de vidrio en el cual un maestro vidriero, Paco Ramos, nos muestra el artesanal proceso de elaboración de las piezas de vidrio soplando. El visitante goza de un espectáculo excepcional: la transformación, en pocos minutos, de la pasta de vidrio a 1000°C de temperatura, en una sencilla pieza de vidrio macizo convertida ahora en una rosa o en un porrón.

En la planta superior se narra la historia del vidrio y se expone una amplia colección de piezas de vidrio recuperadas de antiguos hornos de la localidad. Como complemento también está representado el oficio de canastero muy ligado a la producción vidriera de la población.

La producción de vidrio en Cataluña, según escribía Violant i Simorra, comprendía dos aspectos: el puramente artístico y por tanto, decorativo, y el utilizado por las casas humildes y, en este caso, de sentido utilitario, generalmente de vidrio blanquecino incoloro, verde y azul, más o menos transparente, más grueso que delgado, de aspecto popular tanto por la forma como por el uso. (Violant i Simorra, 1976).

Este segundo aspecto de piezas utilitarias fue el propio de los hornos de Vimbodí y puede considerarse éste como el arte popular de la localidad. De sus fábricas salieron piezas muy diversas: para uso industrial, las garrapas para transportar líquidos, habitualmente de vidrio verde y protegidas por el revestimiento del canastero; para uso doméstico -el vidrio ofrece higiene y transparencia-, distintos tipos de porrónes o de aceiteras; como elemento decorativo, los jarrones de Vimbodí o grandes peces de vidrio soplado; para las tareas agrícolas, la “figueta” y el “matrimonio” los cuales permiten llevar el aceite y el vinagre al campo; y finalmente, ligadas al mundo religioso, los candeleros, los fanales, los benedictos, los candelabros y hasta algunos juguetes.

Muchas de estas piezas, hoy alejadas de la vida cotidiana, nos esperan expuestas en el Museo del Vidre de Vimbodí y Poblet. Su visita nos permitirá conocer la forma de estos objetos, su fundición, su fabricación o su origen, a la vez que descubriremos y reencontraremos elementos de nuestro patrimonio, de nuestra cultura y de nuestra tradición. ■

ACOSTAT AL MUSEU , ESCOLTA UN CONTE I GAUDEIX D’UNA PASSEJADA EN EL TEMPS

Ester Magriñá. Conservadora del MMAL

MUSEU MUNICIPAL D’ALCOVER

Visitar la col·lecció de paleontologia “Les muntanyes de Prades ara fa 240 milions d’anys”, ubicada a la nostra sala d’exposicions permanents, a primer cop d’ull pot semblar una proposta poc adient per a fer-la en família. Cal tenir en compte, però, que el concepte de museu ha canviat força en els darrers anys. Progressivament, els museus s’han convertit en llocs d’aprenentatge i de difusió de coneixements. Aquesta conversió ha estat feta pensant en tota mena de visitants, en el sentit que tothom hi pugui aprendre alguna cosa i que, alhora, gaudeixi del patrimoni que s’hi exposa. Per això, al Museu d’Alcover hem ampliat la nostra museografia actual amb un nou recurs adreçat al públic infantil. Es tracta d’un conte creat per l’escriptora Àngels Ollé: una història inventada, però argumentada a partir d’una realitat pretèrita. El conte El peix pedra descobreix al públic infantil i jove com era l’entorn marí de les muntanyes de Prades ara fa 240 milions d’anys, i permet que les famílies que dediquen part del seu temps d’oci a visitar museus puguin passar una bona estona mentre enriqueixen la seva formació.

Però l’oferta cultural i turística del museu no s’acaba amb aquesta activitat familiar. L’itinerari “Una passejada en el temps”, pel centre històric de la vila, que es fa amb un/a guia, detalla l’ordre del recorregut, les diverses parades, els punts d’interès i els continguts conceptuals que contextualitzen la visita. Permet descobrir, a qui ens visiti, el patrimoni arquitectònic i històric que encara avui es conserva a Alcover, un patrimoni especialment significatiu quant a edificis renaixentistes, tant civils com religiosos, record perdurable d’una època d’esplendor econòmica, d’inversió en arquitectura i en art, la qual marcà la vida dels alcoverencs durant els segles XVI i XVII. Aquesta època daurada també es percep en la visita al mateix museu, a ca Batistó, un edifici històric on destaquen les estances de la planta noble, recuperades amb tota la seva esplendor.

ACÉRCATE AL MUSEO, ESCUCHA UN CUENTO Y DISFRUTA DE UN PASEO A TRAVÉS DEL TIEMPO

Visitar la colección de paleontología “Las montañas de Prades hace 240 millones de años” ubicada en nuestra sala de exposiciones permanentes, parece, en principio, una propuesta poco idónea para realizar en familia. Hay que tener en cuenta, sin embargo, que el concepto de museo ha cambiado considerablemente en los últimos años. Progresivamente los museos se han convertido en lugares de aprendizaje y difusión de conocimientos. Esta conversión está pensada para todo tipo de visitantes y para que podamos aprender y disfrutar del patrimonio que en ellos se expone. Por eso en el Museo de Alcover, hemos ampliado nuestra museografía actual con un nuevo recurso dirigido al público infantil. Se trata de un cuento de la escritora Àngels Ollé, una historia inventada pero a la vez argumentada a partir de una realidad pretèrita. El cuento, El pez piedra, descubre al público infantil y joven cómo era el entorno marino de las montañas de Prades hace 240 millones de años y permite un buen rato de ocio a las familias que visitan el museo a la vez que enriquecen su educación. Pero la oferta cultural y artística del museo no termina con esta actividad familiar. El itinerario por el centro histórico de la villa, “Un paseo por el tiempo”, a través de una guía, detalla el orden del recorrido, las diversas paradas, los puntos de interés y los contenidos conceptuales que contextualizan la visita.

Permite descubrir a quien nos visite, el patrimonio arquitectónico e histórico que aún hoy se conserva en Alcover. Un patrimonio especialmente significativo gracias a sus edificios renacentistas, tanto civiles como religiosos, recuerdo perdurable de una época de esplendor económico y de inversión en arte y arquitectura que marcó la vida de sus habitantes durante los siglos XVI y XVII.

Una época dorada percibida en el mismo museo, ca Batistó, edificio histórico destacado por sus estancias de planta noble y recuperadas hoy con todo su esplendor.

